

Keskustelua

lošinoviin liittyvää lisätietoa. Oli kiintoisaa lukea mm. Bahtinin ja Vološinovin ajatusten kehityshistoriasta. Suorastaan imarreltu olen Laineen arviosta, että käsitykseni, jonka mukaan Bahtin ehkä huomaamattaan samastaa dialogisuuden ja polyfonisuuden, on »kolossaalinen harhakäsitys», joka rinnastuu »ns. Bahtin-tuntijoiden» erehdyksiin. En nimitäin itse katso olevani »Bahtin-tuntija» enkä ole omaksunut harhakäsityksiäniäkään sellaisilta vaan keksinyt ne ihan itse. Kekseliäisyyteni epäilemättä lepää tietämättömyyden vankalla pohjalla: olen uskaltanut kirjoittamaan kirjaesittelyn kahdesta teoksesta pääasiassa noiden kahden teoksen pohjalta, ja muuhun (Bahtinin) tuotantoon viittailen vain sporadisesti, lähinnä antaakseni lukijalle vinkkejä siitä, mistä etsiä lisätietoja kustakin esittelemistäni teemasta.

Laine arvostelee minua juuri »kontekstin sivuuttamisesta», ts. siitä, etten suhteuta kirjaesittelyäni (kaikkeen?) Bahtinista ja Vološinovista tiedettyyn tietoon. Olisiko minun kelvatakseni kirjoittamaan suomennoksista pitänyt tutustua Bahtinin ja Vološinovin suhteisiin, Aleksandr Meierin ja Semjon Frankin tuotantoon, *Dostojevskin poetiikan ongelmien* venäjänkielisiin eri laitoksiin, niin Bahtinin kuin Vološinovinkin muuhun tuotantoon (en tässä toista Laineen mainitsemia teoksia; ks. hänen kritiikkinsä kirjallisuusluetteloa) sekä näistä tutkijoista maailmalla käytyyn keskusteluun? Olisi tainnut jäädä kirjaesittely – ainakin nopeasti – laatimatta, jos ensin olisi pitänyt urakoida näin rankka, monikielinen lukupaketti! Tulemme perimmäiseen kysymykseen: m i n k ä kontekstin loppujen lopuksi sivuutan? – Toden totta, sen kontekstin, joka on Laineelle itselleen tuttu.

Mutta on minullakin kontekstini: olen lukenut Bahtinin ja Vološinovin kaksi teosta vuonna 1992 nykyajan suomalaisena kielentutkijana, suhteuttaen siis (ehkä jälkiviisastellen) heidän ajatuksiaan tuntemaani nykykielitieteeseen. Sii-

tä mm. käsitykseni »monologin ongelmasta» seurannaisineen. Vaikka Laine huomauttaakin minun sivuuttavan esittelemieni kirjojen kontekstin, hän itse sivuuttaa minun kirjoitukseni kontekstin: kirjaesittelyni on kirjaesittely, ei elämäkertta, ei tutkielma, ja se on julkaistu kielitieteellisessä aikakauslehdessä, ei esim. filosofisessa eikä yhteiskuntatieteellisessä. En siis esitele kaikkien aikojen ja alojen Bahtinia tai Vološinovia, vaan vain Laineen suomentamien teosten tekijöitä – tai pikemminkin heidän ajatuksiaan, ja niitäkin rajatusti, kielen-tutkijaa mielestäni kiinnostavien teemojen kannalta. Olisi mahdotonta, jos kirjaesittelyjä saisivat laatia vain »koko kontekstiin» vihkiytyneet!

Minun kielitieteilijän kontekstiini sisältyy mm. vakaumus, että maailmasta, samoin kuin maailmaa kuvaavasta kirjallisuudesta, voi vallita monta tulkintaa. Lainetta tuntuu arveluttavan se, että tulkitsen esittelemiäni tutkijoita »väärin». Epäilemättä hänellä on perusteet tulkintaansa, mutta myös minulla on perusteet tulkintaani niin Bahtinista ja Vološinovista kuin Laineestakin. Käsittääkseni ei ylipäätään ole mahdollista koskaan esittää lopullista totuutta vaikkapa siitä, mitä Bahtin sanoi todella – jokainen aikakausi ja jokainen uusi lukija suhteuttaa tulkintansa omaan kontekstiinsä. Hermeneutiikkaa, heteroglossiaa! Miksi olisi syntynyt »Bahtin-buumeja», aate- ja oppihistorian tutkimusta, kirjallisuuden tutkimusta, historiankirjoitusta yms., jos jonkun tutkijan tai jonkin sukupolven olisi onnistunut löytää maailmasta »oikea» tieto?

Tulkintojen perusteet ja perustelut voivat tietenkin vaihdella vakuuttavuudeltaan. Kun esitän, että Vološinovin teosta on epäilty Bahtinin kirjoittamaksi, tulkitsen historiaa varmaankin – huolimattomuuttani – turhan lievästi. Kun taas tulkitsen Laineen *tiukaksi* vološinovistiksi, teen sen Laineen esipuheesta saamani vaikutelman perusteella ja myös annan lukijalle lähdeviitteet, joiden avul-

la hän voi tarkistaa, mitä tiukkuudella tarkoitan. Olen perustanut tulkintani mm. seuraaville Laineen esipuheen ajatuksille:

– »Vološinov käyttää monia Bahtinin termejä, mutta aivan eri merkityksessä. – – Mutta ei ole mitään selvää perustetta väittää, että esim. vieraan sanan välittämismuotojen tarkastelu olisi Bahtinin kirjoittama, etenkin siksi että se oli Vološinovin erityisaiheita.» (Vološinov 1990: 13–14.)

– »Bahtin ei sen sijaan käsittele tutkimuksissaan Vološinoville keskeistä ideologioiden ja ideologisen merkin problematiikkaa – –. Tämä ei tietenkään sulje pois Bahtinin mahdollista vaikutusta Vološinovin tutkimuksiin. Ei kuitenkaan ole minkäänlaista perustetta väittää niiden olevan Bahtinin tekstejä.» (Mts. 14.)

– »Peruslähtökohdiltaan Vološinov ja Bahtin kuuluvat siis täysin eri suuntauksiin, minkä ymmärtäminen on vähimmäisedellytys kummankin näkemysten tarkastelulle.» (Mts. 15.)

En aivan ymmärrä, mikä tiukkuus-tulkinnassani on niin »incredible». Tarkoitukseni on vain esittää, että Laine – vaikkakin »bahtinistisia» tulkintoja kokeillen – päättyy jyrkästi sille kannalle, että Vološinovin teosta ei ole voinut kirjoittaa Bahtin. Tämän näkemyksen toistamisella kritiikissään Laine käsittääkseni vielä moittii minua siitä, että kuvaan Vološinovin teoksen tekijästä käytyä keskustelua epäilyksi enkä »sumeilematomaksi väittämiseksi». Että sic!

Laine ilmeisesti kokee, että olen tulkinnut hänen nimenantoaan Vološinovin teokselle nykyhistorian valossa ymmärrettäväksi »reaalisosialismista vapautumisen» perusteella. En kylläkään ole ilmoittanut kirjaesittelyssäni, mitä oikeastaan pikku letkautuksellani tarkoitan. Laineen tulkinta on siis täysin mahdollinen ja oikeutettu – muttei välttämättä ainoa. Olenhan voinut tarkoittaa vaikka sitä, että nykykielitieteen valossa nimenanto on ymmärrettävä ja onnistunut: monia meitä tämän päivän kielen-

tutkijoita kiinnostaa juuri kielen dialogisuus, sen sosiaalisuus! Paradoksaalisesti Laine jälleen moittii minua kontekstin sivuuttamisesta mutta hämmästyy itse, jos tulkitseen hänen tulkintaansa jonkin kontekstin – tässä väljästi »nykyhistorian» – valossa.

Yksi Lainetta epäilyttävä tulkintani on näkemykseni, että Bahtinin metalingvisiikka ja Vološinovin marxilainen kielifilosofia kohtaavat opissa kielen dialogisuudesta. Laine torjuu näkemykseni vedoten suomentamiensa tutkijoiden muuhun tuotantoon, ennen muuta Bahtinin 1950-luvun alussa kirjoittamaan luonnokseen puhunnan lajien ongelmasta. En epäile Laineen tulkintaa sinänsä, mutta jälleen kerran: olen esitellyt vain kaksi teosta, ja näiden kahden teoksen lukeminen on johtanut minut tulkintoihini. Tarvitseehan Laineikin Bahtinin ja Vološinovin koko(ko?) tuotannon ja lisäksi monien heidän aikalaistutkijoidensa kontekstin, ennen kuin pääsee kritisemaan tulkintaani. Siksi toisekseen: jos kerran Bahtin ja Vološinov liikkuivat samoissa piireissä ja jos kerran – Laineenkin mukaan – heidän opeissaan on havaittavissa vuorovaikutusta ja »kiistattomia analogioita», estääkö konteksti heidän ideoidensa rinnastamisen? Minua – kuten Laineen mukaan monia »Bahtin-tuntijoita» – se arvatenkin houkuttaa rinnastamaan! Jos lukee suomennosten esittelyäni tarkkaan, huomaa kyllä, että kysessä on raja-alue: keskityn nimenomaan löytämiini »kiistattomiin analogioihin»; rinnastan – en samasta! – Bahtinin ja Vološinovin opit dialogisuudesta, mutten ota kantaa siihen, missä määrin nuo opit yhtenevät ja poikkeavat.

Kirjaesittelyssäni teen yleistyksen, että Bahtinille ja Vološinoville kieli on aina dialogista. Voi olla turhan ronski yleistyks, mutta sen tueksi esitän suoria sitaatteja (Vir. 2–3: 271) Bahtinilta ja Vološinovilta, joten yleistykselleni on perusteet – ainakin esittelemissäni teoksissa. Lisäksi huomautan siitä, että Bahtin ja

Keskustelua

Vološinov eivät käsittele dialogisuutta kirjoittajan ja lukijan välillä vaan tekijän ja sankarin välillä. Tämän huomioni osuvuuden Laineikin vahvistaa kritiikissään: »Näyttää siltä, että kumpikaan ei pidä kirjoittajan ja lukijan suhdetta tässä tapahtumassa kypsänä lingvistisenä tai metalingvistisenä ongelmana.» Muualla tuotannossaan taas Bahtin ja Vološinov ovat Laineen mukaan sivunneet tätä kysymystä, mutta kuten sanottu, eivät esittelemissäni teoksissa. Laineen kritisoimia »sisäislukijan kaltaisia tyhjiä abstraktioita» en minäkään ole kaivannut.

Myös tulkintani, että Bahtin ehkä huomaamattaan samastaa dialogisuuden polyfoniaan, perustuu vain ja ainoastaan *Dostojevskin poetiikan ongelmia* -teokseen. Laineen mukaan tulkintani osoittautuu vääräksi, jos lukee Bahtinin *Sana romaanissa* -teoksen. Siis esittelemäni teoksen pohjalta tuon samastamistulkintani vääräys ei vielä paljastu. Siksi olisinkin utelias näkemään perusteellisen selvityksen Bahtinin dialogisuuden ja polyfonian suhteista, samoin kuin ideologiaa, signaalia ja lajimuistia koskevista ajatuksista, joihin liittyvistä »sekaannuksistani» Laine tyytyy kritiikissään vain vihaamaan. Odotan Laineelta artikkelia Bahtinista ja kumppaneista, tervetuloa Virittäjän kirjoittajien joukkoon!

TOINI RAHTU